

Shadow of The Sultan's Realm: The Destruction of The Ottoman Empire and The Creation of The Modern Middle East (Sultanın Gölgesinin Diyarı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılması ve Modern Ortadoğu Oluşturulması)

Daniel Allen Butler

Washington D.C. Potomac Books, 2011, 271 sayfa, ISBN 978-1-59797-496-7.

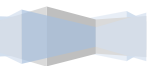
Mesut UYAR*

Çev. Büşra ŞEN**

İki Körfez Savaşı, 9/11 terör saldırıları ve Orta Doğu içindeki son gelişmeler, sadece akademisyen ve uzmanlarda değil, Orta Doğu'nun yeniden inşa edilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü merak eden genel kamuoyunda da ilginin ve farkındalığın artmasında etkin bir rol oynadı. Bu artan talep ve Birinci Dünya Savaşı'nın yaklaşan yüzüncü yılı vesilesiyle akademik ve bu hayati yıllar hakkında popüler eserlerin patlamasına tanık oluyoruz.

* Doç. Dr. University of New South Wales, Canberra, m.uyar@adfa.edu.au

** Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, f.busra.sen@hotmail.com

Popüler bir tarihçi, eski bir subay ve birçok deniz tarihi kitabının ve Sudan'daki Mehdi İsyanı'nı konu alan bir kitabın da yazarı olan Butler, anlaşılan bu akımdan etkilenmiş ve tartışmalı bir tez etrafında Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını yazmaya karar vermiştir. "*İmparatorluğun sona ermesine Türklerin kendileri neden oldu: kendilerinin neden olduğu bir dizi darbe Osmanlı İmparatorluğunun sonunu getirdi.*" (s. 238).

Butler belli ki geçerli Orta Doğu çatışmalarının tarihsel kökenini anlamak isteyen, uzman olmayan genel Amerikan okuyucusunu hedef almaktadır. Bu, kitabına Türk boylarının 1071'de Anadolu'ya gelişi ile başlamasının sebebi olabilir. Yirmi beş sayfadan daha az bir bölümde birçok hata ve yanlış ifadeler Selçukluların ve Osmanlıların uzun ve karmaşık tarihini okuyuculara aktarmaya çalışmaktadır. Sadece farklı Selçuklu boyları yazarın kafasını karıştırmakla kalmamakta (s.2) ayrıca ön-Osmanlı kimliğini ve tarih sahnesine çıkışını da karıştırmaktadır (s.3). Kitabın içinde bütün Anadolu Beylikleri topraklarının fethi gibi aslında iki yüz yıl sonra gerçekleşecek bir olguyu hanedanın kurucusu Osman Gazi'ye atfederek (s.4) başlayan hatalar ve yanlış anlamalar serisi II. Mahmut dönemini (1808-1828)"*Tanzimat*" olarak isimlendirerek (s.18) devam etmektedir. Oysa Tanzimat fermanı 1839 yılında ilan edilmişti.

İkinci bölümde ise yazar imparatorluğun çöküşünün esas suçlularından, karşı davasını inşa etmeye çalışarak ana konusuna girer. "*Üç Paşalar*"ı (Enver, Talat ve Cemal) önce "*psikopat*", "*muhteşem korsan*", "*doğuştan suikastçı*", "*doğal karşı-devrimci*" ve benzeri lakaplarla etiketleyerek alay etmektedir. Daha sonra onların sebepsiz isyancılar olduğunu ortaya koymak için oldukça sorunlu biyografik bilgiler vermektedir. Yazarın iddiasının aksine Enver'in ilk askerlik döneminde aldığı terfiler ile ilgili olağanüstü bir durum bulunmamaktadır. Askeri kariyerinin ilk döneminde yetenekli bir kurmay subayın standart meslek şablonuna oldukça benzemektedir. Bu aşamada sarayla henüz bir bağlantısı bulunmamaktaydı (s.46). Diğer komplocu arkadaşı Talat ise herhangi bir soylu aileden gelmemekteydi. Babası kesinlikle üst düzey bir subay değildi ve dolayısıyla onun ayrıcalıklı konumundan istifade etme şansı bulunmamaktaydı (s.50). İlk bölümde olduğu gibi bu bölüm de birçok hata, yanlış anlama ve yanlış ifadelerle dolu çok kafa karıştırıcı bir bölümdür. Örneğin İttihat ve Terakki'nin tanınmış rakibi ve sözde Osmanlı liberallerin lideri Prens Sabahaddin ile meşhur İttihadçı ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli liderlerinden Bahaeddin Şakir karıştırılmaktadır (s.28). Benzer şekilde ne Resneli Niyazi Bey Enver Paşa'nın kayınbiraderidir (s.30, 47), ne de Gerald Fitzmaurice İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi idi (s.32-33). Butler, bireylerin ve kurumların adını doğru kullanmaya özen gösteriyormuş gibi görünüyorsa da zaman zaman tam tersini yapmaktadır. Liste uzun ama en ciddi olanı Osmanlı parlamentosunun adı "*divan*" değil "*meclis*"ti. Ayrıca bariz nedenlerden dolayı uluslu bir imparatorluğun meclisini "*Millet Meclisi*" olarak İngilizceye çevirmek de yanlıştır (s.31). Bu tarz hataların yanı sıra yazar bir dizi yanlış beyanda bulunup ve hatalı bilgi vermektedir. Resneli Niyazi ve Enver askerleriyle birlikte İstanbul'u ele geçirmeye çalışmadı ama ayaklanıp Makedonya dağlarına çıktılar ve tabi ki başka hiçbir askeri birlik başkente gitmeye çalışmadı (s.30). 1909 yılında

İttihat ve Terakki liderliğindeki hükümete karşı ayaklanan taburlar Abdülhamid tarafından değil İttihat ve Terakki'nin seçip İstanbul'a getirttiği birliklerdir (s. 37). 1909 karşı-devrim girişimine bazı Arap liderler gizli sempati duymuş olsa da Arap nüfusuyla bir ilgisi yoktur. (s.37) İtalyan hükümeti başlangıçta Libya'ya ilaveten On İki Adaları istemedi (s. 39). İtalyanlar Yemen İmamına değil onun rakibi Asir Şeyhi İdris'e yardım etti (s. 40). Benzer şekilde Osmanlı-İtalyan savaşını sona erdiren anlaşma Lozan değil Uşi idi (s.47).

Butler, Üç Paşalara karşı davasını üçüncü bölüm içinde de inşa etmeye devam etmektedir. Ona göre *"Müttefikler ve Merkezi Güçler Belçika, Fransa ve Polonya birbirini parçalarken onların (Türklerin) akıllı davranıp bir tarafta bekleme lüksleri vardı."* (s. 53). Bunun yerine imparatorluk *"Üç Paşaların abartılı atılğanlığı, İngiliz Kabinesinin en parlak üyelerinden birinin siyasi gafı ve Alman Kaiser ve onun amirallerinin hain maskaralığının garip kombinasyonu bir ile."* (s. 53-54) savaşa katıldı. Üç Paşalar hakkında bulgu ve ifadelerinin doğruluğu ve değeri bir tarafa yazar metin boyunca benzer hatalar yapar ve yanlış bilgi vermeye devam etmektedir. Alman askeri danışmanlık misyonunun gerçek mevcudu (yaygın bilinen adıyla Sanders misyonu) başlangıçta 41 idi ve 1914 yılının yaz aylarında yirmi beş bine değil 78'e yükseldi (s. 55). Osmanlı ordusu cephane temini ile ilgili büyük sorunlar yaşadı ama hafif silah mühimmatı tedariki sorun teşkil etmedi (s. 57). Von der Goltz sıradan bir binbaşı değil 1883 yılında Prusya ordusu içinde tanınmış bir askeri düşünürdü (s. 58). Liman von Sanders diplomatik kriz nedeniyle planlandığı gibi kolordu komutanı olamadı. Onun yerine terfi ettirilip bütün ordunun genel müfettişliği pozisyonuna getirildi (s. 67).

Müteakip altı bölüm Osmanlı'nın savaş gayretini incelemektedir. Ancak meşhur Gelibolu ve Mezopotamya (Irak) cepheleri konularında bile yeterli bilgi sağlamaktan uzak kalmaktadır. Aynı tarz hatalar, yanlış bilgi ve sorunlu ifadeler dizisi bu bölümler boyunca da devam etmektedir. Erzurum bir liman değil, Karadeniz'den çok uzakta denize kıyısı olmayan bir şehirdir (s. 87). Cemal Paşa Kanal Cephesinin bitmesinden sonra İstanbul'a geri çağırılmadı, 1918 yılına kadar 4. Ordu komutanı olarak Suriye'yi yönetmeye devam etti (s. 95). Cavit Paşa Aralık 1914 sonuna kadar Irak bölgesinin komutanıydı. Albay Suphi sadece bir tümen komutanıydı ve 9 Aralık 1915'te Kurna'da esir düştü. Dolayısıyla Rota ve Şuabiye muharebelerini planlayıp komuta eden Suphi değil Cavit Paşa'nın yerine atanan Süleyman Askeri'ydi (s. 97-102). Anzaklar Gelibolu yarım adasına çıkan tek birlik değillerdi. Aslında ana yükü İngiliz askerleri taşıdı. (s. 105) Winston Churchill Çanakkale harekât planını T. E. Lawrence tarafından sağlanan bilgilere dayanarak yapmadı (s.108). Talat, Enver'in arkasından Almanlarla gizli toplantılar yapmadı (s. 111). Çanakkale Müstahkem Bölge Komutanlığı 18 Mart 1915'te mühimmat stoklarını tüketmedi bu nedenle boğazlar ertesi gün tamamen saldırıya açık değildi (s. 117). 19. Piyade Tümeni, III. Kolordu ihtiyatıydı. Dolayısıyla başlangıçtan itibaren çıkarmalara karşı koymadı çıkarma haberlerinin gelmesi üzerine bölgeye hızlı bir şekilde intikal etti (s. 120, 123). Benzeri şekilde Mustafa Kemal Atatürk hakkında müteakiben verilen bilgi ya yanlış ya da sorunludur (s. 121). Keith Murdoch Gelibolu'da çok sınırlı bir zaman geçirdi ve Ellis Ashmead Bartlett

Avustralyalı bir gazeteci değildi (s.129) Şerif Hüseyin'in Arap İsyanı 1915 yılında başlamadı dolayısıyla bu aşamada Hint Müslüman askerlerin sadakati üzerinde hiçbir rol oynamamıştır (s. 136). Sakallı Nurettin Bey 10 Ocak 1916 tarihinde komutanlıktan alındı, dolayısıyla bu tarihten sonra Halil Paşa Kutü'l-Amara kuşatmasından sorumlu oldu (s. 139-141).

Son bölüm büyük ölçüde 30 Kasım 1918 Mondros Ateşkesi sonrasındaki olaylar ile ilgilenmektedir. İngiliz- Fransız işgaline karşı doğan Arap muhalefetinden bahsedilmemektedir. Fransızlarla Faysal'ın Arap ordusu arasında cereyan eden Maylasun Muharebesi'nden ve Fransız otoritesine karşı patlak veren ciddi karışıklık ve isyanlardan hiç bahsedilmemektedir. Aynı şekilde Filistin ve Balfour Deklarasyonu etkilerinden de bahsedilmemektedir. Türk Kurtuluş Savaşı'nın yüzeysel işlenmesi, Anadolu'da barış antlaşmalarından sonra ne olduğuna dair kabaca bir fikir vermektedir. Dolayısıyla yazar kitabının alt başlığı "*Modern Ortadoğu Yaratma*"ya çok az değinmektedir. Aynı tarz hatalar bu bölümde de devam etmektedir. Mesela, Mustafa Kemal Atatürk 18 Kasım 1918'de İstanbul'a dönüşünden önce "*yeniden dirilen Türk ordusunun çekirdeğini*" kurmak amacıyla Ankara'ya bazı birlikleri sevketmedi (s. 221).

Genel okuyucu kitlesini hedef alan konuya giriş niteliğinde bir kitaptan arşivlere ve özgün ikincil kaynaklara dayanmasını beklemek haksızlık olur. Ancak kitabın ince kaynakçası en temel kitapları bile içermemektedir. ABD Kongre Kütüphanesi'nden tedarik edilenler haricindeki fotoğrafların genel kalitesi düşük olduğu gibi haritalar bilgilendiricilikten uzak kalmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma uzmanlar için de güncel olayları anlamak isteyen genel okuyucular için de uygun bir kitap değildir...